

9. DECENTRALIZÁCIÓ

A nemzet erkölcsi egészségén kívül ügyelni kell még belső szerkezetére, szociális struktúrájára, a népességnek, a műveltségnek, a vagyoniosságnak Magyarország egész területén egyenletes megoszlására. Itt szinte szervi bajok tünetei mutatkoznak, amelyeknek lényege az, hogy egyfelől az Alföld, másfelől a Dunántúl és Felvidék megmaradt része között, továbbá egyik oldalon a főváros, másik oldalon a vidék között éles diszparitás mutatkozik.

(JH, 20.)

A polgári iskolai törvény végrehajtása teszi majd csak lehetővé Magyarország *kultúrgeográfiájának* tervszerű kiépítését. Nem elég, hogy a műveltségnek az országban csak egyes kimagasló gócpontjai legyenek, szükség van arra is, hogy a helyi viszonyoknak megfelelő kulturális iskolafajták az ország egész területét *egyenletesen* hálózzák be. A polgári iskola a legalkalmasabb iskolafajta arra, hogy a *járási székhelyeket* is művelődési központokká fejlessze ki. A *középiskolák*, mint a gimnázium, reálgimnázium és reáliskolák, inkább a törvényhatósági városokba és a megyei székhelyekbe valók, a *járási székhelyeknek*, öt-tízezer lélekkel bíró községeknek ellenben inkább a polgári iskolai típus felel meg. Ha ezt a gondolatot következetesen keresztülvisszük, akkor *négyfajta, négyfokú közművelődési gócpont alakul Magyarországon: Budapest*, az egész országot összefogó központ, az *egyetemi városok*, miket a magas kultúrának az ország területén tervszerűen szétesztott központjai; a *törvényhatósági városok és megyei székhelyek*, mint középiszkolai városok és végül a *járási székhelyek*, ahol mindenütt polgári iskolák lesznek. A polgári iskolai tanári kar ezenfelül megerősítene a *járási székhelyeknek* egyébként is gyér intelligenciáját és egész kultúrpolitikai berendezésünkben a területi megosztás tekintetében is a *tervszerűség* szempontja következetesen megvalósul majd.

(NN, 15–16., 1927. február 20.)

Pénzügyi okok pedig lehetetlenné teszik számunkra, hogy minden szak mind a négy egyetemünkön egyenletesen legyen kiépítve. Ezért specializálnunk kell, hiszen Poroszországban például a természettudományokban nem Berlin, hanem Göttingen a vezető egyetem. Ugyanígy Szegeden a természettudományokat, a tősgyökeres Debrecenben a hungarológiát, magyar néprajzot, folklórét, antropológiát és az ezzel rokonszakokat kellene behatóan művelni, Pécsnek pedig a modern nyelvek és irodalmak kultusza juthatna. Budapesten máris fejlesztettem a történeti szakot, amely irányban még tovább lehet menni. Ilyen okos munkamegosztás esetén állami többköltségek nélkül is eljuthatunk odáig, hogy minden nagy vidéki városnak meglesz a maga specialitása tudományos téren is.

(JH, 63., 1929. június 9.)

A keleti magyarsággal szemben történeti igazságtalanságot kellett jóvátenni és ez volt a vezetőgondolat, amely (egyebek között) a két tiszai egyetem és 14 klinikájuk alapításához vezetett; ezek most mint két hatalmas világító torony a magyar Alföld közepén magasra kiemelkednek: északon Debrecen, délen Szeged. [...] (255.) Az utolsó öt év alatt – a *keleti magyarság* érdekében történt nagy kulturális akciónál – ezért nemcsak a két *tiszai egyetemet* létesítettük, hanem úgy határoztunk, hogy az *5000 újonnan épített népiskolai osztály és tanítói lakásból* a túlnyomó többség szintén Alföldünkre esett, ahol immár sok, sok tanyai iskola működik. Továbbá törvényes úton köteleztük a gazdákat, hogy sorban egymásután a gyermekeket kocsin szállítsák az iskolába és onnan haza. Ezekben az iskolákban találunk tanyai könyvtárakat, grammofonokat, rádiót és telefont is úgy, hogy nemcsak a tanulók, hanem a felnőttek számára is kis kultúrcentrumokká váltak.

(VV, 256–257., 1930. október 5.)

